

В. Гагач,

кандидат юридичних наук, старший дослідник,
докторант

Науково-дослідного інституту публічного права

ORCID ID: 0009-0000-7933-0712

СПОСІБ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПІДРОБКОЮ ДОКУМЕНТІВ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Постановка проблеми. У структурі криміналістичної характеристики будь-якого виду кримінальних правопорушень спосіб їх вчинення займає центральне місце, оскільки саме він визначає механізм злочинної діяльності, її матеріальні та інформаційні відображення, а також логіку побудови методики розслідування. У сфері господарської діяльності, де кримінальні правопорушення часто мають складну організаційно-фінансову структуру і високий рівень інтелектуальної підготовки, підробка документів виступає не лише технічним прийомом, а системоутворюючим елементом злочинного механізму.

Саме документи у традиційному або електронному форматі виступають головним засобом фіксації юридичних фактів, підтвердження господарських операцій, посвідчення прав і обов'язків суб'єктів економічної діяльності. Крім того, як слушно зауважує Ю. М. Чорноус 21 століття – це час технологій, повалення економічних бар'єрів, об'єднання та глобалізації. Сьогодні, в умовах нестабільності світової економіки, зміни суспільних настроїв, недовіри до фінансових установ, зростає інтерес до автономних інноваційних фінансових систем [1].

Тому будь-які незаконні дії, спрямовані на фальсифікацію чи маніпулювання змістом документів, безпосередньо підривають економічну безпеку держави, дестабілізують ринкові механізми, сприяють ухиленню від податків, відмиванню доходів і створенню умов для масштабних фінансових зловживань.

Підробка документів у сфері господарської діяльності виступає як спосіб підготовки, так і безпосередньо спосіб учинення кримінальних правопорушень в зазначеній сфері. У першому випадку вона забезпечує створення правдоподібної «документальної бази» для подальшої реалізації злочинного наміру (наприклад, фальсифікація установчих документів для реєстрації фіктивних суб'єктів господарювання, так званих «фірм-пустушок»). У другому випадку – підроблення виступає інструментом безпосереднього досягнення злочинного результату (наприклад, внесення неправдивих відомостей до фінансової звітності, підроблення податкових накладних, електронних сертифікатів чи банківських документів з метою отримання незаконного прибутку або бюджетного відшкодування).

Таким чином, характеристика способів учинення кримінальних правопорушень у сфері господарської

У таких випадках підrobка документів може бути як основним способом вчинення кримінального право-

Виклад основного матеріалу. Загалом, спосіб вчинення використовується з метою побудови криміналістичних характеристик окремих видів кримінальних правопорушень; задля виявлення взаємозв'язку між структурними елементами криміналістичної характеристики, враховуючи ключове значення такого елемента як «спосіб»; побудови й перевірки версій; планування розслідування; формування організаційно-тактичних засад досудового розслідування й тактики проведення

порушення (наприклад, фальсифікація фінансових звітів з метою незаконного отримання кредиту ст. 222 КК України), так і допоміжним або супутнім елементом (наприклад, підроблення договорів, рахунків чи платіжних документів для прикриття відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом ст. 209 КК України) [4].

Аналіз статистичних даних Офісу Генерального прокурора в кримінальних правопорушеннях, що вчиняються в сфері господарської діяльності, пов'язаних з підробкою документів дозволяє виокремити такі типові сфери використання підроблених документів: фінансово-кредитна сфера (31,3%); податкова та бухгалтерська сфери (27,8%); бюджетна сфера та сфера державних закупівель (25,1%); сфера зовнішньоекономічної діяльності (3,8%); сфера реєстрації та корпоративних прав (2,9%); сфера ліцензування, сертифікації та контролю якості (2,1%); сфера ринку цінних паперів і фінансових операцій (2,8%).

За статистикою Офісу Генерального прокурора України, у структурі економічної злочинності понад 40% кримінальних проваджень у сфері господарської діяльності мають ознаки використання підроблених документів як способу або інструменту вчинення кримінального правопорушення [5]. Найбільш вразливими на сьогодні залишаються фінансово-кредитна, податкова та бюджетна сфери. Крім того, цифровізація документообігу та доступність інструментів штучного інтелекту призвели до швидкого поширення цифрових підробок (deepfake-документи, фейкові електронні підписи, підроблені електронні довідки, фальшиві інвойси). За останні роки кількість спроб підробки цифрових документів зростає багаторазово, а виявляти їх досить важко. У цьому контексті необхідно дослідити нові способи вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підробкою документів.

За твердженням І. М. Осики спосіб вчинення кримінального правопорушення пов'язаний з його характеристикою. Автор наголошує, що будучи одним з елементів об'єктивної сторони злочину, спосіб злочину відображає діяння, що дозволяє класифікувати склади економічних кримінальних правопорушень, а також використовувати його в якості кваліфікуючої підстави. Вчинення та приховування підробки документів спрямований на досягнення загальної злочинної мети, з огляду на це великого значення набуває поняття «спосіб злочину». Знання ж способу вчинення кримінального правопорушення можна розглядати, як один із шляхів встановлення істини у конкретному провадженні, розслідування якого може йти від встановлення способу вчинення кримінального правопорушення до його розкриття [6, с. 11].

В. П. Корж, досліджуючи злочинну діяльність в сфері економіки, зазначає, що спосіб вчинення економічного злочину складається з таких компонентів: способу створення резерву; способу вилучення (заволодіння) майна; способу приховування слідів злочину; способу збуту (реалізації) майна. Автор вважає, що ознаками способу економічного злочину є різні фактичні обставини, які вказують на досягнення злочинного результату шляхом здійснення певного комплексу специфічних дій, що зумовили заволодіння матеріальними цінностями, грошовими коштами [7, с. 106–107].

На думку І. В. Пашинської, на способи вчинення злочинів ОЗУ у сфері господарської діяльності впливає ряд факторів, зокрема: активна адаптація до змін і нових положень законодавства економічних правовідносин (змін ведення господарської діяльності); оперативна реакція на специфіку, кон'юнктуру і технічні нововведення відносин на ринку і типів підприємництва; істотне розширення засобів, починаючи від очевидних і найпростіших та закінчуючи ретельно замасковани-

При аналізі способів підробки документів може бути як елементом підготовки до вчинення таких кримінальних правопорушень так і безпосереднім способом їх вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підробкою документів безпосередні дії з підробки документів можуть виступати як елементом підготовки

Таким чином, способи вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підбрюшкою документів слід вважати системою дій, спрямованих на спотворення, фальсифікацію або незаконне використання документів у процесі здійснення господарської діяльності, що виступають способом підготовки, безпосереднього вчинення або приховування кримінальних правопорушень, пов'язаних із господарськими відносинами.

Підготовка підроблення документів складається з замислювання злочинних дій, придбання або пристосування необхідних засобів, їх зберігання, доставки до місця безпосереднього підроблення документа, отримання відповідних консультацій осіб які знають і вміють виготовляти певні документи в силу своєї освіти або набуття навичок на певному поліграфічному підприємстві, проведення експериментальних заходів спрямованих на отримання підробленого документа «високої якості» [9, с. 160].

Підроблення офіційних документів – це сукупність послідовних дій, завдяки яким виготовляється підробка, що створює уявлення про істинність зафіксованих у ній фактів. Визначальним при обранні тієї чи іншої дії є властивість предмета, який піддається видозміненню, а також того, який є взірцем для виготовлення підробки. При цьому важливою також є наявність у підроблювача певних знань у сфері документування. В окремих випадках для виготовлення підробленого документа необхідною буде наявність спеціального бланку, без якого бажаного результату може і не наступити. В цьому випадку підроблення реалізується шляхом внесення у справжній бланк недійсних відомостей. Тому кримінально каране підроблення охоплює такі види дій: 1) виготовлення підробленого документа, бланку, штампу чи печатки (повне підроблення); 2) протиправне видозмінення справжнього документа, бланку, штампу чи печатки (часткове підроблення). Судова практика дотримується аналогічної позиції. Так вказується, що підроблення офіційних документів може полягати у повній фальсифікації або в частковій зміні змісту справжнього документа; способи підроблення документів можуть бути різні [10, с. 184–185; 11].

При цьому, класифікація способів вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підробкою документів,

має бути узгоджена з видами кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, передбачених розділом VII Особливої частини Кримінального кодексу України («Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності»).

Так, окремі склади кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, містять пряму вказівку на спосіб їх вчинення – шляхом підроблення документів, зокрема таких як: внесення в документи, які відповідно до закону подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи або фізичної особи - підприємця, завідомо неправдивих відомостей, а також умисне подання для проведення такої реєстрації документів, які містять завідомо неправдиві відомості (ст. 205-1 КК України), протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації (ст. 206-2 КК України) внесення уповноваженою особою в документи, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів, завідомо неправдивих відомостей, якщо це заподіяло значну матеріальну шкоду інвесторові в фінансові інструменти, який набув права власності на цінні папери (ст. 223-1 КК України), виготовлення з метою збуту, збут чи використання іншим чином підроблених цінних паперів (крім державних цінних паперів), що існують у паперовій формі (ст. 224 КК України) тощо [4].

Інші поряд із терміном «підроблення», «підробка» містять вказівку на «незаконне виготовлення», «незаконні дії з документами», «фальсифікація», «надання завідомо неправдивої інформації»: виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів,

збуту, а також збут незаконно виготовлених, одержаних чи підроблених марок акцизного податку, голографічних захисних елементів, підробленої національної валюти України у виді банкнот чи металевої монети, іноземної валюти, державних цінних паперів, що існують у паперовій формі чи білетів державної лотереї (ст. 199 КК України), незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення у формі їх підробки документів, придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою збуту таких підроблених документів або їх використання чи збут, а також неправомірний випуск або використання електронних грошей (ст. 200 КК України), внесення змін до документів або реєстрів бухгалтерського обліку або внесення у звітність фінансової установи завідомо неповних або недостовірних відомостей про угоди, зобов'язання, майно установи, у тому числі яке перебуває в довірчому управлінні, чи про фінансовий стан установи, чи підтвердження такої інформації, надання такої інформації Національному банку України, опублікування чи розкриття такої інформації в порядку, визначеному законодавством України, якщо ці дії вчинені з метою приховування ознак банкрутства чи стійкої фінансової неспроможності або підстав для обов'язкового відкликання (анулювання) у фінансової установи ліцензії або визнання її неплатоспроможною (ст. 220-2 КК України), надання завідомо неправдивої інформації органам державної влади, органам влади Автономної Республіки Крим чи органам місцевого самоврядування, банкам або іншим кредиторам з метою одержання субсидій, субвенцій, дотацій, кредитів чи пільг щодо податків у разі відсутності ознак кримінального правопорушення проти власності (ст. 222 КК України) тощо [4].

Третя група кримінальних правопорушень, ті які взагалі не містять в складі дефініції статті вказівки на спосіб їх вчинення – підроблення документів.

При цьому, найчисельнішою є саме третя група кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, у яких підробка документів не зазначена у диспозиції статті, проте виступає типовим способом вчинення або приховування такого кримінального правопорушення, наприклад: підробка фінансових, установчих інших документів, звітів, договорів тощо для вчинення легалізації (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209 КК України), включення недостовірних даних до бюджетних запитів, визначення недостовірних обсягів бюджетних коштів з метою видання нормативно-правових актів, що зменшують надходження бюджету або збільшують витрати бюджету всупереч закону (ст. 211 КК України), підроблення фінансових звітів для ухилення від сплати податків (ст. 212 КК України), подання недостовірних відомостей щодо фінансової спроможності суб'єкта господарської діяльності з метою доведення його до банкрутства (ст. 219 КК України), фальсифікація актів та договорів – для незаконної приватизації державного, комунального майна (ст. 233 КК України) [4].

Крім того, за функціональною ознакою незаконні дії у сфері документообігу не обмежуються виключно складанням офіційних документів, а й включають таку стадію як використання документів, тобто залучення їх у процес посвідчення юридичних фактів. Видача завідомо підробленого документа оцінюється як одна із форм підроблення, під якою розуміється передача документа зацікавленій особі, вчинена як тим, хто цей документ склав чи підробив, так і тим працівником юридичної особи, який не вчиняв його складання або підроблення [12, с. 97]

Таким чином, підробка документів у сфері господарської діяльності повинна розглядатися не лише як етап їх створення чи фальсифікації змісту, а й як сукупність дій, спрямованих на введення таких документів у правовий обіг з метою надання видимості законності певним господарським операціям або юридичним фактам.

З криміналістичної точки зору це означає, що використання підроблених документів виступає самостійною стадією злочинного механізму, яка завершує процес злочинної діяльності або забезпечує реалізацію попередньо підготовлених фіктивних дій. У цьому контексті видача завідомо підробленого документа набуває значення активної форми співучасті, що сприяє досягненню мети кримінального правопорушення, наприклад легалізації незаконно отриманого майна (ст. 209 КК України), ухилення від оподаткування (ст. 212 КК України), незаконного заволодіння майном шляхом обману (ст. 190 КК України) тощо [4].

Таким чином, функціональний підхід до аналізу підробки документів в розглядуваній сфері дозволяє виділити три основні етапи злочинної діяльності: створення (фальсифікація) – виготовлення документа або внесення неправдивих відомостей; видача/передача – введення підробленого документа у господарський чи офіційний обіг; використання – застосування підробленого документа для посвідчення юридичних фактів або отримання економічної вигоди.

Таке розмежування має важливе криміналістичне та процесуальне значення, оскільки дозволяє точніше визначати роль кожного учасника кримінального правопорушення, етап злочинного механізму, а також обґрунтовувати кваліфікацію дій у разі конкуренції норм (наприклад, ст. 358 КК України і статей розділу VII «Злочини у сфері господарської діяльності»).

Крім того, підроблення документів на паперових носіях в сучасних умовах господарювання у більше ніж

90 % випадків вчиняється за допомогою засобів комп'ютерної та розмножувальної техніки, що вимагає використання відповідних методів експертного дослідження. Повна підробка електронного документа можлива лише за умов наявності доступу до СЕДО, яка захищена системою кодів та паролів доступу, знання порядку її функціонування та володіння копією або оригіналом закритого ключа ЕЦП. Часткова матеріальна підробка електронного документа неможлива на сьогоднішній день завдяки властивостям закритого ключа ЕЦП. Особливості підроблення пластикових документів полягають у носіях інформації, які у свою чергу обумовлюють перелік і особливості обов'язкових реквізитів та засобів захисту від підроблення, що встановлюються платіжними системами [13, с. 4].

Щодо нових способів вчинення кримінальних правопорушень в сфері господарської діяльності, зокрема шляхом підробки документів, то на сьогодні внаслідок розширення функціонування електронного документообігу поширення набули: створення фотореалістичних зображень документів, штампів, сканів паспортів і довідок за допомогою генеративних моделей (GAN/LLM-інтеграція) (приклад: підроблені паспортні скани для відкриття рахунку або оформлення держпослуг; підробка/підміна електронного цифрового підпису (ЕЦП) і сертифікатів; крадіжка приватних ключів або генерація підробних сертифікатів, маніпуляції з ланцюгом довіри (CA); скрипти/сервіси для масової генерації фальшивих ПН/накладних/договорів згідно шаблонів (для схем з ПДВ-скрутками, фіктивними поставаннями).

Так, слідчими Державного бюро розслідувань повідомлено про підозру колишньому Голові Конституційного Суду України. Слідством встановлено, що колишній Голова Конституційного Суду України за попередньою змовою з головним бухгалтером цього суду вчинили несанкціоноване втручан-

ня в роботу автоматизованої системи дистанційного обслуговування клієнтів Державної казначейської служби України при підписанні електронних бухгалтерських документів, в результаті чого було спотворено інформацію про дійсного їх підписувача. За даними слідства, ексголова Суду після відсторонення від посади через повідомлення про підозру в грудні 2020 року, передав захищений електронний носій із власним ключем кваліфікованого електронного підпису та пароль до нього головному бухгалтеру і надав незаконну вказівку про подальше використання цього ключа від його імені та замість нього для підписання платіжних та інших документів в автоматизованій системі. Таким чином було підписано понад 200 електронних платіжних доручень, електронних документів з бюджетних зобов'язань, з розподілу показників зведених кошторисів, розподілів відкритих асигнувань та кошторисних призначень тощо [14].

Висновки. Таким чином, підробка документів у сфері господарської діяльності має багатофункціональний характер – може бути способом підготовки, безпосереднього вчинення або приховування кримінального правопорушення. У багатьох випадках підроблений документ виступає як знаряддя кримінального правопорушення, засіб маскування незаконних дій або матеріальний носій злочинного результату (наприклад, фіктивна звітність, підроблена накладна, електронна довідка тощо).

Способи вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підробкою документів, виступають індикатором рівня організованості економічної злочинності та інтелектуалізації протиправної поведінки. Їх криміналістичне дослідження дає змогу: забезпечити ефективну діагностику способів фальсифікацій; підвищити якість доказування та кваліфікації діянь; розробити інноваційні методики розслідування з урахуванням цифрових технологій.

Отже, криміналістична характеристика способів вчинення господарських злочинів із підробкою документів має не лише наукове, а й практико-орієнтоване значення, адже сприяє побудові сучасної системи кримінальної юстиції, здатної ефективно реагувати на нові виклики у сфері економічної безпеки держави.

У статті досліджено криміналістичну сутність та значення способів вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підробкою документів, як ключового елемента криміналістичної характеристики даної категорії кримінальних правопорушень. Автором обґрунтовано, що саме спосіб вчинення виступає системоутворюючим компонентом криміналістичної характеристики, який визначає логіку, механізм та динаміку злочинної діяльності, а також формує підґрунтя для ефективного планування та організації розслідування. У роботі здійснено аналіз типових способів вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних з підробкою документів. Особливу увагу приділено новітнім способам вчинення кримінальних правопорушень в розглядуваній сфері, що з'явилися у зв'язку з цифровізацією документообігу та використанням електронних технологій. Зроблено висновок, що спосіб вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, пов'язаних із підробкою документів, тісно корелює з іншими елементами криміналістичної характеристики, таким як: предмет посягання, особа злочинця, слідова картина, обстановкою вчинення кримінального діяння. Автор констатує, що саме через аналіз способу вчинення кримінального правопорушення можливо встановити закономірності механізму злочинної діяльності, виявити причинно-наслідкові зв'яз-

ки між діями суб'єкта, засобами підроблення та слідами, що залишаються у матеріальному чи електронному середовищі. У результаті проведеного дослідження зроблено висновок, що в сучасних умовах цифровізації господарських процесів спосіб вчинення кримінального правопорушення є не лише відображенням технічного прийому чи алгоритму дій злочинця, а й комплексною інформаційною моделлю його поведінки, що дозволяє ефективно прогнозувати слідову картину, визначати напрями пошуку доказів і підвищувати результативність розслідування.

Ключові слова: криміналістична характеристика, спосіб вчинення кримінального правопорушення, господарська діяльність, підробка документів, електронний документ, фальсифікація, електронний цифровий підпис, криміналістична методика, цифрові сліди, розслідування.

Hahach V. Method of committing criminal offenses in the field of economic activity related to document forgery as an element of criminal characteristics

The article examines the forensic nature and significance of the methods of committing criminal offenses in the field of economic activity related to document forgery, as a key element of the forensic characteristics of this category of criminal offenses. The author substantiates that the method of committing a crime serves as a system-forming component of the forensic characteristic, which determines the logic, mechanism, and dynamics of criminal activity, and forms the basis for effective planning and organization of the investigation. The study analyzes typical methods of committing criminal offenses in the field of economic activity involving document forgery. Particular attention is

paid to new methods of committing such offenses that have emerged in connection with the digitalization of document management and the use of electronic technologies. It is concluded that the method of committing criminal offenses in the field of economic activity related to document forgery closely correlates with other elements of the forensic characteristic, such as the object of encroachment, the offender's personality, the trace pattern, and the circumstances of the crime. The author emphasizes that it is precisely through the analysis of the method of committing a criminal offense that it becomes possible to identify the regularities of the criminal mechanism, to establish causal relationships between the perpetrator's actions, the means of forgery, and the traces left in the material or electronic environment. As a result of the conducted research, it is concluded that under modern conditions of digitalization of economic processes, the method of committing a criminal offense represents not only a technical technique or an algorithm of the offender's actions but also a comprehensive informational model of their behavior, which enables effective prediction of the trace pattern, identification of evidence search directions, and enhancement of the efficiency of the investigation.

Key words: forensic characteristic, method of committing a criminal offense, economic activity, document forgery, electronic document, falsification, electronic digital signature, forensic methodology, digital traces, investigation.

Література:

1. Legal regulation of crypto currency turnover in Ukraine and the EU. Y Chornous, S Denysenko, V Hrudnytskyi, O Turkot. *Journal of Legal, Ethical and Regulatory Issues*. Vol: 22 Issue: 2S. 2019.

URL: <https://www.abacademies.org/articles/legal-regulation-of-cryptocurrency-turnover-in-ukraine-and-the-eu-8439.html>.

2. Чорноус К. Г. Спосіб вчинення кримінальних правопорушень на об'єктах інфраструктури залізничного транспорту чи в залізничному рухомому складі. *Право та державне управління* № 1. 2024. С. 145–151. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.19>.

3. Павлова Т.О. Загальна характеристика кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. *Мат. IX Міжн. науково-практ. Конф. «Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи»*. С. 593–595.

4. Кримінальний кодекс України : затв. Законом України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. Верховна Рада України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

5. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-липень 2025 року. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultatyih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

6. Осика І.М. Розслідування підроблення документів та їх використання у сфері підприємництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. Харків, 2007. 20 с.

7. Корж В. П. Розслідування організованої злочинної діяльності в сфері економіки: методичні рекомендації для слідчих: навч. метод. посібник. Харків: Кроссруд. 2011. 304 с.

8. Пашинська І. В. Теоретико-методологічні основи розслідування організованої злочинності у сфері господарської діяльності : дис. д-ра юрид. наук. Харків. 2023. 410 с.

9. Безпалько С.В. Кримінологічна характеристика способів підроблення документів, печаток та штампів, їх збуту, використання підроблених документів. *Науковий вісник Ужгородського університету*, 2011. С. 158–162.

10. Постанова Судової палати у кримінальних справах Верховного Суду України від 25 квітня 2013 року. Офіційний сайт Єдиного державного реєстру судових рішень України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua>.

11. Парасюк Н.М. Підроблення як форма злочинного діяння (проблеми кримінально-правового регулювання). *Юридичний науковий електронний журнал*. № 6/2015. С. 183–187.

12. Дудоров О. О. Проблеми кримінальної відповідальності За підроблення документа. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2011. № 3. С. 90–103.

13. Осика І.М. Розслідування підроблення документів та їх використання у сфері підприємництва. Автореф.. дис.. Харків. 2007. 23 с.

14. Незаконне використання ключа підпису платіжних документів КСУ – повідомлено про підозру колишньому Голові Конституційного Суду України. Генеральна прокуратура України. Офіційний веб-сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/news_office.html?_m=publications&_t=rec&fp=610&id=299822&s=print&utm_source=chatgpt.com.

Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

Дата надходження статті: 18.09.2025

Дата прийняття статті: 09.10.2025

Опубліковано: 24.11.2025

